

«Смаленне вепрука». Версія XXI

Згадка, што грэе ў лістападзе

НЕ ведаю, як для каго, а для мяне дзень сёмага лістапада (а даўней, калі хто памятае, выхадным было і восьмае чысло — «акцябрскія», як казалі ў нас у вёсцы) з дзяцінства звязаны не з дэманстрацыямі, не з фільмамі пра Леніна і рэвалюцыю, не са святочнымі канцэртамі. На «акцябрскія» штогод быў іншы клопат, да якога далучаліся ўсе сямейнікі, нават прыезджыя з горада. Напачатку лістапада ўжо звычайна добра падморожвала нанач, апалае лісце станавілася каляным і рыпела пад нагамі, на лужынах раніцай крышыўся тонкі прызрысты лёд, і краі ў яго былі тонкія і вострыя, бы на пабітай шыбе. Такое надвор'е было знакам, што аднаму з гадаванцаў, якія сыта рохкалі ў хляве, прыйшоў час скласці галаву дзеля харчовай бяспекі адной асобна ўзятая сям'і (зрэшты, дзеля гэтага яго, маленькае пісклівае парасятка, увесну з ракаўскага кірмашу ў мяшку і прывозілі, і фінал тут быў самы што ні ёсць праказальны)...

Гэта было такой натуральнай і абавязковай часткай вясковага жыцця, як і сяўба, і сена, і капанне бульбы, таму я (уяўляю, як страпянуцца зараз абаронцы жывёл) тое свінчо, якога любіла чухаць па спіне і якому ўлетку рвала з бабуляй самую буйную макрыцу, асабліва не шкадавала. Гэта вельмі засмучала маю маму, якая баялася, што дзіця вырасце чэрствым і жорсткім. І як было ёй растлумачыць, што ўсё, што адбывалася ў той дзень на падворку ля хлява, а пасля каля хаты і ўжо ўвечары на кухні, складвалася ў дзіцячым уяўленні ў адно надзвычай цікавае, амаль чароўнае дзейства, і прычыніцца да яго — да сапраўды жорсткага, але рэальнага свету дарослых — было сапраўдным шчасцем. Да таго ж, з маленства прыходзіла разуменне, што забіваць жывое можна не дзеля пацехі, а толькі дзеля неабходнасці, калі трэба карміць сям'ю, напрыклад. Не самае шкоднае ў жыцці разуменне, якога, здаецца, сёння многім не хапае.

Тым больш што гаспадар — бацька, сам тое свінчо ніколі не забіваў. Дзеля гэтага клікалі вясковага спецыяліста — дзядзьку Івана, ён прыходзіў са сваім вострым доўгім шылам і рабіў сваю справу маланкава хутка — няшчасная ахвяра, здаралася, не паспявала нават завішчаць. Потым мужчыны з цяжкасцю клалі свінчо на спецыяльна знятыя з петляў дзеля гэткай важнай справы дзверы хлява, пакладзеныя на тоўстыя калодкі. Шыла з раны даставалі, на яго месца ўтыкалі невялікую завостраную палачку — «каб сала крывёй не запыліло». Мужчыны нейкі час корпаліся з газавымі лямпамі для смалення (іх звалі проста — машынікі), і вось ужо пачынала гудзець і выплёўваць блакітна-аранжавае бялківа-імклівае полымья адна, другая, трэцяя, у паветры пахла паленай шчэццю і падсмажанай скурай, а свінчо, ужо падобнае на нерухомае васковую ляльку з бульбяной у прыадкрытым роце, пакрысе пакрывалася цёмнымі бліскучымі плямамі, пакуль усё не станавілася гладка-чорным...

Мужчыны бралі доўгія шырокія нажы і пачыналі абсмаленае саскрабаць. А жанчыны ўжо неслі з хаты гарачую ваду і анучы, і ў воблаку пары, якая падымалася ад тазоў і вёдраў, свінку пачыналі мыць, і яна зноў святлела, але была ўжо крамяна-чысценскай, аж трымцела пад анучамі... Бацька браў самы востры нож, падстаўляў вялікі таз — і ён хутка напаяўся крывёю, якую пасля клапатліва злівалі ў трохлітровы слоік, а ў іншай пасудзіне ўжо ляжала аблаўчана свіная галава. Буйны посуд быў задзейнічаны ўвесь, нават вялікія ночвы — туды клалі ўсе вантробы... Але цікавейшае пачыналася ў хаце — там ужо сквірчэла на патэльні свежына і нарэзаная буйнымі кавалкамі пячонка. Жанчыны накрывалі на стол. Пачастунак быў немудрагелісты — тое, што на патэльні, ды яшчэ шаткаваная капуста, якая да таго часу паспявала сквасіцца, ды лусты хлеба (шчыра: за ўсё жыццё мала што даводзілася каштаваць смачнейшае)... Хлопцы насілі посуд са свежыной у сенцы, пакуль накрывалася на стол, яны нават дзверы спраўлялі памыць і павесіць на месца. Яшчэ не паспяваў зашарэць ранні лістападаўскі надвечорак, а ў двары ўжо ад нядаўняй мітусні і знаку не было, заставаліся толькі цёмныя плямы на адталай зямлі, на якія тут жа зляталіся гарластыя сарокі.

Аў хаце адзначалі «капыцікі». Праўда, нядоўга — выпівалі чарку-другую і разыходзіліся, бо яшчэ было шмат спраў на вечар. Жанчыны чысцілі кішкі (бо як жа без іх зрабіць крывянку або каўбасу?) — тоўстыя — вымывалі над вядром, тонкія — акуратна, каб не парваць, выскрабалі на сталое тупым бокам нажа. Мужчыны секлі на кавалкі косткі — каб улезлі ў гаршчок ці каструлю. Наразаліся дзяткі свежыны: кавалак сала, кавалак пячонкі, пару костчак. Іх разнісілі суседзям і сваякам — тыя, закалоўшы сваё свінчо, таксама частавалі падобным наборам. Назатра рабілі каўбасы (пакуль не з'явілася спецыяльная насадка на мясарубку, якую нехта прывёз з горада, фарш сапраўды літаральна пхалі пальцам у кішку праз бляшаную трубку), варылі галавізну і вантробы на тушонку і сальцісон (у нас яго звалі трыбух), ператоппівалі ў вялікім гаршку тлушч, клалі ў кубелец і перасыпалі буйной соллю сала, салілі і, загарнуўшы ў марлю, падвешвалі на столь каля печы кавалкі кумпяка... І незаўважна для сябе ўздыхалі з палёгкай: будзе што ўкінуць у суп і на патэльнію, пакласці ў ссабойку, даць студэнтам у горад. Можна спакойна сустракаць зіму...

Такое вельмі «Смаленне вепрука» ў мяне атрымалася. Без філасофіі, без лірычных адступленняў, без горычы, як у Міхася Стральцова. Хоць як тут яго не ўспомніць, калі ў напаяўчывой вёсцы стаіць халодная, зачыненая на зіму родная хата, пахіліўся страхом да зямлі даўно ўжо пусты хлеб, а родныя людзі прыходзіць толькі ў снах ды дзіцячых успамінах. І як тут не перачытаць яшчэ раз тое горкае яго апавяданне, каб зноў лістападаўскім настывлым днём сагрэцца далёкай згадкай ды прабегчы вачыма па такіх зразумелых радках: «Ёсць, на жаль, рэчы, непадуладныя нам, але ж ёсць і суцяшэнне, ёсць і надзея. У таго, хто бярэ ў рукі пяро, надзея ёсць таксама. О, паэт да таго ж бывае яшчэ крыху забабонным. Наіўны, ён хоча перамагчы сапраўднасць, ён хоча верыць: я засярога ад бяды — бо сказаў. Дабро і надзея тут накрэслілі свой круг...»

Алена ЛЯЎКОВІЧ.

НЕ ВЕР ВУШАМ СВАІМ

П'яніц сёння ўсюды шмат, але ж у гарадах яны неак менш кідаюцца ў вочы. А вась у вёсках...

Я амаль усё жыццё адпрацавала ў гандлі, 17 гадоў загадвала пасялковай крамай, так што мела «шчасце» наглядзецца, колькі гора і бяды прыносіць гарэлка, колькі розных прыгод здараецца з п'янымі. Часам не разбярэш нават смешных ці сумных.

Такім чынам, адной жанчыне гадоў колькі таму добра пашчасціла. Па-першае, калгас ёй выдаў пуцёўку ў дом адпачынку, па-другое, адтуль яна прыехала не адна: пазнаёмілася з мужчынам, прывезла яго ў гасці. Але ж яму тут, трэба разумець, спадабалася. Вось і застаўся: уладкаваўся на ферму падвозчыкам кармоў, каторы год жыве і ўжо сам гасцею прымае. Летам, напрыклад, да яго сястра прыезджала, з-за мяжы, можна сказаць, з Украіны.

З гэтай радаснай нагоды, да таго ж якраз пасля зарплаты, гаспадары захацелі наладзіць «прыём» — накрыць палыню, як той казаў, пасядзець на прыродзе.

Перад гэтым на кані (а ён у падвозчыкаў заўжды пад рукой) прыехалі ў краму, купілі спіртнога, закускі, сабралі кампанію, бо трэба ж пазнаёміць прыезджую з новай раднёй, з сям'ярамі.

На ўсё пра ўсё выпіўкі, як гэта часта бывае, застольнікам не хапіла — прыехалі ў краму па дабаўку.

— Ад душы пасядзелі! Так павесяліліся, — раскашвалі жанчыны, запіваючы ў торбы новыя пляшкі з віном. — Пасля працы яшчэ пабалуем.

— Ідзіце ўжо на ферму, на дойку пара, — казалі ім кабета з вёскі. — Вы ж і так набалаяліся, аж брыдка глядзець: ногі не трымаюць... Бач, уселі на падвода...

Цягнуць яе каню і праўда цяжкавата было, ён ледзьве спраўляўся. Таму цверазейшыя ўдзельнікі «банкету», напаяўчы наваколле то крыкам, то спевам, то піскам, крочылі побач. Віноўніца ўрачыстасцяў, гасця з замежжа, ну вядома ж, была на возе, бо яна, казалі, не толькі іскі, — нават ехаць ужо не магла — увесь час спаўзала з воза... Таму побач прыладкавалася Ганка, нава-спечаная сваячка. Яна як магла падтрымлівала прыезджую, аж пакуль тая на пад'ездзе да вёскі раптам не закрычала:

— Ой, нагаўкаліся!

— Праўду, праўду кажаш, сястрыца! — пагадзілася з ёй сваячка. — І напіліся, і наеліся... Ну, можна сказаць, і нагаўкаліся... «Пагудзелі!» А зараз — што ты стаў? — спытала яна ў вахніцы. — Паганяй! З ветрыкам правязём нашу госяцю.

Брат яе, той прыезджай, што быў за кіроўцу, узмахнуў быў пугай, пасля чаго, яшчэ раз зачыраўшы, жанчына звалілася з воза, Ганка — следам.

— Куча рагоча, хто болей хоча? — крыкнула яна (конь, на шчасце, тут жа спыніўся), схалілася за кола, каб устаць, і перад самым носам (хмелю — як не было) убачыла... акрываўленую нагу гасці.

— Вось табе і «нагаўкаліся», — заўважыў вясковец, які назіраў за гарлапанамі, калі тыя яшчэ пад'язджалі да яго сялібы.

Так што зараз яму нічога не заставалася, як выйсці на вуліцу, дапамагчы вызваліць з кола пакалечаную нагу, выклікаць «хуткую». На шчасце, назву сваю гэта машына з гонарам апраўдала: прыехала вельмі хутка. Але ж калі тая госяця папярвіцца, не ведае нічога. Адно зразумела: «гасціннасць» сясцёр-беларусак яна запомніць надоўга. Можна, нават на ўсё жыццё.

Марыя Бяжан,

г. Чэрвень.

Рубрыку вядзе
Валянціна ДОЎНАР.

ПРывітанне 3 мінулага

Даўно гэта было... І не сплыло, як той казаў: у памяці першае месца працы (яно было ў Жлобіне), першая выбарная пасада. Сакратар камсамольскай арганізацыі — гэта ж вам не абы-што! А далей болей — старшыня рэвізійнай камісіі райкама, бо яму ж, райкаму, трэ было ведаць, ці кожны камсамolec заплаціў узносы, ці правільна іх утрымалі?

Я правярала. Яшчэ і ў раёне. Часам ад вёскі да вёскі хадзіла па цаліку, як Павел Карчагін (не блытаць з Марозавым) па вузкакалейцы, бо мы, камсамольцы, і сапраўды былі дабравольцамі, хоць, здаралася, і прэміі райкаму выдавалі. Мне — ажно дваццац'пяць! Праўда, аднойчы... І я доўга не магла патраціць яе, бо гэта ж як ордэн — хоць на грудзі павесіць!..

А потым — не вам казаць — разваліўся Саюз, кампартыя і, здавалася, камсамол? Аднак гадоў дзевяцць таму я атрымала віншаванне з яго дзевяностагоддзем, прычым на адваротным баку з прыпіскай: «Так трываць, юны мічурынец!». Выходзіць, былія саратнікі не толькі помнілі мяне, але і нешта ведалі? (Я ў той час са старонак «Звязды» якраз дзялілася вопытам па вырошчванні кавуноў і баклажанаў.)

Ці трэба казаць, як жа гэта расчуліла?! Я нават здагадалася, хто мог прыпіску зрабіць...

І сёлета быў званок.

— Пазнала? — пасля прывітанняў спытаў нехта з таго канца проваду.

— Не, — кажу.

— А з райкама камсамола ці помніш каго?

— Ну вядома ж... Людэ Зарэчку.

— Дык гэта я.

— Ты? — здзіўляюся. — Вось не чакала!..

Ад Людзімы я даведалася, што з камсамолам яна ды іншыя так і не рассталіся: падтрымліваюць адносіны, ведаюць — хто, дзе, як. Нехта — у вялікіх начальніках, нехта — сярод вучоных, многія — на пенсіі, а хто-ніхто, на жаль, ужо і адышоў — назусім... На іх (і сем'і) «камсамольцы» таксама не забыліся.

Дык вась (гэта Людзіма раскашвала), прыехалі яны неак на могількі, каб памянуць аднаго з таварышаў. Па грамульцы выпілі. І яму ў чарку налілі — пастаялі, раскашалі нябожчыку пра справы свае. А непадалёк ад гэтага — праз пару магілак — пахаваны іншы таварыш. Яму таксама налілі. І пагаманілі... Падаліся да трэцяга, спачатку адчуўшы («спінным мозгам»), а потым і ўбачыўшы, што за імі... сочаць, прычым двое: дзядзька сам па сабе, цётка — сама... І калі з першым усё зразумела (у яго на твары напісана: чакае, пакуль нябожчыку нальюць, а самі адыдуцца...), то з другой — невядома што... Уся бледная...

А камсамольцы ж, як вядома, людзі нераўнадушныя. І таму рашуча, учувярых падаліся ў бок цёткі (дзядзька, спужаны, уцёк), каб спытаць, можа, ёй дапамога патрэбна?

Тая — задам, задам — пачала адступаць на ўсякі выпадак. «Дзеўкі» здалёк ёй:

— Не бойцеся... Мы камсамольцы...

Цётка, учувшы, аж села ля нейчай абгародкі і давай хрысціцца: маўляў, сыдзі, нячыстая!..

Ледзь растлумачылі ёй, што няма тут падману, што яны і праўда камсамольцы, але ж 70-х гадоў, што прыйшлі наведваць таварышаў.

А ўрэшце адпаілі жанчыну вяляр'янкай, і яна прызналася, што ёй проста цікава было, што ж гэта за людзі ходзяць і каля многіх магіл спыняюцца? Можна, нейкая секта з'явілася?

...Так што былі камсамольцы — па перакананнях — і, напэўна ж, ёсць. Здымаю каплялю! І як у песні — «не расстанусь...». З тымі, сапраўднымі.

Соф'я Кусянкова,

в. Лучын, Рагачоўскі раён.

НЕ ў ТРОХ СОСНАХ

«...За плячыма два гады вучобы, атрымала прафесію, значыць, пара на свой хлеб», — думала маладая медсястрычка па дарозе ў незнаёмую вёску. Недзе там была яе першая бальніца, там — самастойнае жыццё.

Пачыналася яно ў здымным пакоі — у кватэры вельмі спагадлівай і гасціннай Зоі Паўлаўны, якая на той час ужо мела адну кватарантку, таксама медсястру. Не дзіва, што дзяўчаты адразу пасябравалі і паміж сабой, і з гаспадыняй.

Яна, Зоія Паўлаўна, на здароўе асабліва не наракала, хіба ногі яе падводзілі: не маглі далёка хадзіць. А тут лісцікі ў лесе з'явіліся, падасі-навікі, баравікі... Захацелася ёй грыбоў — і свежых паесці, і нарыхтоўкі зрабіць.

Пачуўшы гэта, кватаранткі паабяцалі, што ў наступны ж выхадны яны самі сходзяць у лес і вернуцца адтуль з поўнымі кашамі.

Як казалі, так і зрабілі: падхапіліся ў суботу ледзь не з першымі пеўнямі, хуценька сабраліся — выйшлі за вёску. Перад імі раскінулася шырознае калгаснае поле, а ўжо за ім віднеўся прыгожы лес.

Да яго дзяўчаты ішлі, трымаючы ў полі зроку лінію электраперадачы. «Гэтак жа, — казалі сабе, — будзем вяртацца дамоў!».

Але ж тое — потым. А спачатку ў іх была цікавая размова і лясная прахалода з чароўнай цішынёй, водар траў, спева птушак, грыбы — нарэшце! Іх, дарэчы, не сказаць каб шмат было, пошукі прымушвалі дзяўчаты іскі наперад, збочваць направа, налева...

Карацей, наладаваўшы поўныя кашы, грыбнікі з жахам зразумелі, што яны канчаткова заблудзілі. «Дзе наша вёска? У які бок іскі?» — думалі яны. Можна было б залезці на дрэва і паглядзець. Але як, калі знізу ўсё сосны «голыя»? Расстроіліся ледзь да слёз. Пашукалі нейкіх сцежак-дарог, выбіліся з сіл, адпачылі, зноў пайшлі на пошукі і раптам — вачам не паверылі — непадалёк прамільгнула... карова.

З надзеяй, што рагуля зможа вывесці іх да людзей, дзяўчаты кінуліся следам. Але ж сілы ў іх былі, што называецца, няроўныя: карова бегла куды хутчэй і таму хутка... знікла — гэтак жа нечакана, як і з'явілася. Пакінула, праўда, сляды...

Па іх сяброўкі выйшлі на дарогу і ўбачылі адтуль знаёмыя слупы.

...У вёску вярталіся, можна сказаць, на змярканні. Зоія Паўлаўна, чаго толькі не перадумаўшы, чакала іх каля вясніц і з радасці, што знайшліся, сустракала з абдымкамі.

Потым і ўсе разам яны вячэра-лі, перабіралі ды марынавалі грыбы, каб зімой, адкрыўшы да гарачай бульбачкі чарговы слоік, зноў і зноў успамінаць той паход у лес і тую карову-выратавальніцу.

Таццяна Чэкед,

г. Гомель.